

کهن مهرها نشانه هویت و مالکیت

ندا رضایی آذر

(عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری)

چکیده: مهرها یکی از ظریف‌ترین آثار مصنوع دست بشر است. این آثار ذیقیمت و اصیل مدارکی برای شناخت و فهم، هنر و اندیشه، عقاید، سنت‌ها و شیوه زندگی مردم دوران گذشته به حساب می‌آیند. مهرها با نقوش خود اوراقتی از تاریخ مدنیت ایران کهن هستند. در هزاره چهارم پ.م مرحله جدیدی در مناسبات تجاری و معاملات با پیدایش مهر پدیدار شد. مهور کردن انواع کالاها و ظروف، نشانه مالکیت صاحب کالا بوده بنابراین پایه و اساس شناسایی مرغوبیت کالا با توجه به صاحب کالا و مهر سازنده و فروشنده آن معین می‌شود. علیرغم اینکه در منابع متعددی به تاریخ و هنر ایران باستان بسیار پرداخته‌اند و مهرها نیز در آنها بررسی و توضیح داده شده است، اما جای دارد که این بار نگاهی تفکیکی از زوایای مختلف به آن انداخته و مهرها را از نظر نقش و موضوع، شکل، کاربرد و مکانهای یافت شده، مورد مطالعه و بررسی قرار دهیم تا راه هموارتری برای شناخت ما از دوران باستان فراهم آید و همچنین پژوهشگران بتوانند سریعتر به اطلاعات مورد نظر خود دست یابند. در این نوشتار سعی بر آن شده است تا همین دیدگاه رعایت شود و با مشاهده جدول ارائه شده مروری سهل و آسان و لیکن جامع بر آغاز پیدایش و رشد این هنر ساخته دست بشر خواهیم داشت. امید اینکه این نگاه، راهگشای مطالعه و تحقیق سریعتر و تخصصی تری در زمینه‌های متفاوت تاریخ هنر باشد و دستیابی به اطلاعات را در زمان کمتر ممکن سازد.

واژگان کلیدی: مهر، شکل، نقش

مقدمه

و به نقاط دور و نزدیک فرستاده شدند. در کاوش‌های شوش تعداد زیادی مهر به دست آمده که علامات و نقوش ساده‌ای بر روی قطعات کوچکی از گل رس یا سنگ قیر کنده شده‌اند که این قطعات به وسیله تسمه‌ای به کالا بسته می‌شد یا در دهانهٔ خمره جای می‌گرفت. کهن‌ترین مهرها مربوط به هزاره چهارم پ.م از سیلک کاشان، شوش، تپه حصار در دامغان و تپه گیان در نهاوند و... به دست آمده‌اند. نقوش روی مهرها با رشد و توسعه تمدن در دوره‌های بعدی از فرم‌هایی ساده و ابتدایی به شکل مختصر و به صورتی روایی درآمد که این امر سبب تغییراتی در شکل مهرها نیز گشت.

صحنهٔ شکار و پیکار انسان و حیوان، نیایش، زندگی روزمره و در نهایت در انتهای هزاره اول پ.م و بعد از میلاد در دوران ساسانیان به صورت سردیس‌های شاهان و ملکه‌ها و صاحب منصبان حکومتی با تاج و کلاه مخصوص نقوش روی مهرها را تشکیل می‌دهد. این نقوش به جهت

حس زیبایی شناسی بشر، او را بر آن داشت، که پس از بیرون آمدن از پناهگاه‌ها و غارها، با سکونت در دشت و زندگی شهر نشینی توانست در دست ساخته‌های خود طرح‌ها و نقوش را نقاشی و کنده کاری کند تا آن اثر هنری، زیباتر و ماندگارتر شود. انسان با نقر و کندن بر روی قطعات استخوان، سنگ، سنگ قیر، گل رس و... نقوش مدنظر خود را اجرا نمود تا خواسته‌های مادی و ظاهری، امیال و محسوسات روحی و فکری خود را بدین صورت به منصفه ظهور رساند و بدین ترتیب توانست به صاحبان مهر اطمینانی دهد تا در دنیای مادی و معنوی با به همراه داشتن این جسم کوچک و ظریف با آرامش زندگی کند و در عین حال مالکیت فردی خود را نیز مطرح کند. پس اولین اثر مهر که احراز مالکیت بود ایجاد شد.

به غیر از کالاها که مزین به اثر مهر و امضاء صاحب کالا بود فرمانها و اسناد مالی و اداری نیز مهر،

نتیجه‌گیری

با کاوش و مطالعه درباره این ساخته کوچک دست بشر به نام مهر می‌توان چنین نتیجه گرفت که تا چه اندازه نقوش و شکل مهرها تأثیر گرفته از بطن زندگی مردمان زمان خود بوده است. کاربردی که به دنبال داشته همراه داستان آن بیان کننده رویدادها، اقدامات و پیشرفت های مردم فلات ایران در تمدن های مختلف از آغاز دوران شهرنشینی کهن به بعد را جلوه گر می‌کند گویای این است که مردم آن روزگار چگونه با تلاش روزانه و فعالیت خود با کمبود وسائل و امکانات توانسته به صورتی تحسین برانگیز به زندگی بپردازد و در راه رفع نیازهای خود قدم بر دارد.

اعتقادات مذهبی با اندیشه‌های اساطیری درهم آمیخته و مجموعاً خدایانی را تشکیل داده‌اند تا با قدرت مافوق الطبیعه خود حامی و نگهبان و ضامنی برای تأمین سعادت و سلامت مردم آن زمان در دنیا و آخرت شوند.

مهرها با نقش الهه‌ها با درجات و مظاهر متعددی در زندگی مردم نقش بسیاری داشته‌اند و خود با آنها زندگی می‌کردند. بنابراین مهرها بی‌شک نه تنها بازگو کننده زندگی فردی و اجتماعی، اداری و اقتصادی مردم گذشته بوده است بلکه فرامین و اسناد و نامه‌های رسمی با اثر آنها به رسمیت شناخته می‌شدند و بدین ترتیب معاملات و تجارت و رشد فرهنگی و اقتصادی را نیز سبب شدند.

مهرها نشانگر یک سلسله آثار هنری از دوران باستان هستند که با روندی تکاملی داستان پیشرفت مردمان را بازگو می‌کنند و تا جایی که به ضرب سکه‌ها برسند پیش می‌روند.

بررسی شکل و نقوش و کاربرد این آثار مهم و ظریف و نتایج به دست آمده از آن کاری بوده است که نیازمند تحقیق و پژوهش در این وادی را می‌طلبیده است. اینکه پژوهشگران بتوانند از این تحقیق هرچند مختصر استفاده لازم را ببرند. باشد که در بستر تاریخ هنر چنین نگاهی اجمالی و مفیدی در زمینه‌های دیگر هم صورت پذیرد.

فهرست منابع

- ۱- پرادا، ایدت، با همکاری رابرت دایسون و چارلز دیکلینسون، هنر ایران باستان، ترجمه: یوسف مجید زاده، دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۳.
- ۲- حاتم، غلامعلی، نقش نماد در سفالینه‌های کهن ایران، مجله فصلنامه هنر، شماره ۲۸، سال ۱۳۷۴.
- ۳- دادور، ابوالقاسم، منصور، الهام، درآمدی بر اسطوره‌ها و نمادهای ایران و هند در عهد باستان، دانشگاه الزهراء، تهران، ۱۳۸۵.
- ۴- گلچین معانی، احمد، مهر و نقش، مجله هنر و مردم، شماره ۱۹۱ و ۱۹۲، شهریور و مهر ۱۳۵۷، سال ۱۶.
- ۵- گیرشمن، رمان، هنر ایران در دوران ماد و هخامنشی، ترجمه: دکتر عیسی بهنام، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ دوم، ۱۳۷۱.
- ۶- گیرشمن، رمان، هنر ایران در دوران پارتی و ساسانی، ترجمه: دکتر بهرام فره‌وشی، انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۵۰.
- ۷- گیرشمن، رمان، ایران از آغاز تا اسلام، ترجمه: دکتر محمد معین، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۳۶.
- ۸- ملک‌زاده بیانی، شیرین، تاریخ مهر در ایران، انتشارات یزدان، ۱۳۶۳.
- ۹- ملک‌زاده بیانی، شیرین، تأثیر مهرها در تاریخ قدیم ایران، مجله هنر و مردم، شماره ۸۸، ۱۳۴۸.
- ۱۰- واندنبرگ، لویی، باستان شناسی ایران باستان، ترجمه: دکتر عیسی بهنام، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۵.

پی‌نوشت

- (۱) از آنجایی که مهرهای مسطح دارای فضای کافی جهت نشان دادن صحنه‌های ترکیبی و مختلف را نداشتند، مهر استوانه‌ای پدید آمد تا مشکل را حل کند. بر روی این مهرها موضوعات روایی و روزمره زندگی را می‌توان مشاهده کرد. نقوش بر روی این مهرها به صورت منفی کنده شده و بعد با چرخاندن بر روی مواد گوناگون نقش مثبت ظاهر می‌گردید.

Analyzing the Resource of Animal Design in Sialk Hills

Abbas Akbari

(Student of Doctorate Degree in Art Research, Fine Arts Faculty, Tehran University, Member of Scientific Board of Kashan University.)

There are different kind of accomplishments and researches done about the specifics of pottery in Sialk .It seems there are no information with regards to this issue that can be searched but the purpose of this essay is to try and show you a new view of pottery designs belonging to this civilization. This view is about the knowledge and introduction of the source of these animal designs on potteries and help us to understand the process of the latest knowledge on archeology about the Sialk hills revision plan .

Keywords: Sialk

Animal Design

Kashan

Pottery

Old Stamps Symbols of Identity and Possession

Neda Rezaei Azar

(M.A. in Graphic Design , Member of Scientific Board of Azad University, Shahre-e-rey Branch)

Stamps are one of the most fragile artificial objects made by man. These valuable objects are symbols that represent beliefs, arts, traditions and the way of previous generation's life.

These stamps with their patterns are the documents of civilized history of old Persia. In forth millennium A.D. there were new developments in the system of commerce and contracts due to the production of stamps. The stamping of all kinds of objects and dishes was a sign that they belonged to their owner and as a result the value of them were evaluated according to their owner, the maker and seller of the stamp. Even though there have been many sources with regards to Iran's art and history and even studies done on stamps but there is still a necessity to view them from different aspects and to study these stamps according to their design, pattern, history and the area they were found in, so we can find a way to know about old times and to make research an easier process to find information in. In this abstract we will try to use this very same technique to describe and by referring to the available table you can find out about the development and growth of this work of art easily and efficiently. We hope that this point of view shows a simpler, easier, deeper and a more efficient process in the way we wish to search about history.

Keywords: Stamp

Form

Design

